

34.

KAZI SONUÇLARI TOPLANTISI

2. CİLT

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

34.

KAZI

SONUÇLARI

TOPLANTISI

2.CİLT

28 MAYIS -1 HAZİRAN 2012

ÇORUM

T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı
Kùltür Varlıkları ve Mùzeler Genel Mùdùrlùđù Yayın No:159-2

YAYINA HAZIRLAYAN
Dr. Haydar DÖNMEZ

28.05.2012 - 01.06.2012 tarihlerinde gerçekleştirilen 34. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Hitit Üniversitesi ile orum Valiliği'nin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Sempozyum bildiri kitapları ise Hitit Üniversitesi'nin katkılarıyla basılmıştır.

ISSN:1017-7655

Kapak Fotođrafı: Sait BAşARAN
"Enez (Ainos) 2011 Yılı Arkeoloji Kazısı"

Not: Kazı raporları, dil ve yazım açısından Klâsik Filolog Dr. Haydar Dönmez tarafından denetlenmiştir. Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri
ÇORUM-2013

İÇİNDEKİLER

M.P. C. JACKSON, J.N. POSTGATE, T. E. ŞERİFOĞLU Kilise Tepe 2011 Yılı Kazıları	5
A. Tuba ÖKSE, Ahmet GÖRMÜŞ, Erkan ATAY, Nihat ERDOĞAN İlisu Barajı İnşaat Sahası 2011 Yılı Kurtarma Kazıları	25
Nurettin YARDIMCI 2011 Yılı Harran Kazıları	35
Göksel SAZCI Maydos Kilisetepe Höyüğü Kazısı 2011 Sezonu Çalışmaları	45
Şevket DÖNMEZ Oluz Höyük Kazısı Beşinci Dönem (2011) Çalışmaları: Değerlendirmeler ve Sonuçlar	65
G. Kenneth SAMS, C. Brian ROSE Gordion, 2011	81
Marie- Henriette GATES, A. Asa EGER 2011 Season at Kinet Höyük (Yeşil-Dörtöl, Hatay)	91
Timothy P. HARRISON, Elif DENEL, Stephen BATIUK 2011 Tayinat Kazıları ve Araştırmaları	105
Aynur ÖZFIRAT Bozkurt Kurgan Mezarlığı Kazısı, 2011	119
Erkan KONYAR, İsmail AYMAN, Can AVCI, Davut YİĞİTPAŞA, Bülent GENÇ, Rıza Gürler AKGÜN Van Kalesi Höyüğü 2011 Yılı Çalışmaları	127
Mehmet KARAOSMANOĞLU, Halim KORUCU, Mehmet Ali YILMAZ Altıntepe Urartu Kalesi 2011 Yılı Kazı ve Onarım Çalışmaları	137
Nicholas D. CAHILL Sardis, 2011 (İngilizce ve Türkçe)	147
Volkmar VON GRAEVE 2011 Yılı Milet Çalışmaları	161
Ömer ÖZYİĞİT 2011 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları	173
Yaşar. E. ERSOY, Hüseyin CEVİZOĞLU, Ümit GÜNGÖR, Elif KOPARAL, Polat ULUSOY, İlkan HASDAĞLI, Fikret ÖZBAY Urfa- Klazomenai Kazıları	191
Musa KADIOĞLU, Mustafa ADAK, Canan ÖZBİL, S. Hakan ÖZTANER, Rahşan TAMSÜ POLAT, Yusuf POLAT 2011 Yılı Teos Kazı Çalışmaları (2. Sezon)	211

Elif Tül TULUNAY Nif (Olympos) Dağı Araştırma ve Kazı Projesi: 2011 Yılı Kazısı	233
Nuran ŞAHİN, Onur ZUNAL, Cennet Pişkin, Gülben KARAKAN..... Klaros 2011	253
Serdar AYBEK, Ali Kazım ÖZ, Aygün Ekin MERİÇ, Baki DEMİRTAŞ Metropolis 2011 Yılı Kazı ve Araştırmaları	265
Zeynep MERCANGÖZ, Emine TOK, Tümay Hazinekar COŞKUN Kuşadası, Kadıkalesi Kazısı 2011 Yılı Çalışmaları	275
Wulf RAECK Die Arbeiten in Priene im Jahre 2011	289
Antonio La MARCA Aiolis Kyme'si 2011 Yılı Çalışmaları	307
Nurettin ARSLAN 2011 Yılı Assos Kazı Çalışmaları	319
Nurettin KOÇHAN, Korkmaz MERAL Kyzikos 2011	337
Cevat BAŞARAN, Vedat KELEŞ, Hasan KASAPOĞLU, Hasan Ertuğ ERGÜRER Parion 2011 Kazı ve Restorasyon Çalışmaları	347
Nurettin ÖZTÜRK, Berna KAVAZ Zeytinliada 2011 Yılı Kazı Çalışmaları ve Arkeopark Projesi	365
Sait BAŞARAN, Gülnur KURAP Enez (Ainos) 2011 Yılı Arkeoloji Kazısı	375
Davut KAPLAN, Tayyar GÜRDAL, Abdulkadir ÖZDEMİR 2011 Yılı Gülpınar / Smintheion Kazıları (32. Yıl)	391
Felix PIRSON Pergamon 2011 Sezonu Çalışmaları Raporu	403
Martin BACHMANN Pergamon- 2011 Restorasyon Çalışmaları	421
Engin AKDENİZ 2011 Yılında Thyateira Antik Kenti ve Hastane Höyüğü'nde Gerçekleştirilen Arkeolojik Çalışmalar	429
Marcello SPANU Iasos 2011	445
Lars KARLSSON, Olivier HENRY, Jesper BLID Labraunda 2011	455

KYZİKOS 2011

Nurettin KOÇHAN*
Korkmaz MERAL

Kyzikos antik kenti, Balıkesir İli Erdek İlçesi sınırları içinde, Erdek-Bandırma karayolu üzerinde yer almaktadır.

Antik kentteki 2011 yılı kazı çalışmalarına 07 Temmuz-12 Ağustos 2011 tarihlerinde¹, Erdek Özel İdare Müdürlüğü'ne para aktarımının yapılması ve Bakanlık temsilcisi olarak Erzurum Arkeoloji Müzesi'nden Dr. Ertan Küçükkefe'nin gelmesiyle başlanmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Erdek Belediyesi ve Balıkesir Valiliği ve İl Özel İdaresi'nin maddi katkılarıyla yapılan 2011 yılı kazı çalışmaları Hadrianus Tapınağı'nda sürdürüldü. Ayrıca daha önce planlandığı şekilde kentin batı kısmında yer alan Nekropol alanında jeofizik çalışmalarına başlandı. Bunların dışında Bandırma - Erdek karayolu üzerindeki Tatlısu kavşağında yapılan karayolu düzenlemeleri nedeniyle, bu alanda çalışmalar yapılmış ve Bakanlığa rapor sunulmuştur.

Hadrianus Tapınağı Kazı Çalışmaları

Önceki yıllarda kazılan, ancak otlarla kaplanan alan temizlenmiş (Resim: 5), hem gelen ziyaretçilere daha düzenli bir alan sunulmuş, hem de çıkan buluntuların sağlıklı değerlendirilmesi için kareleme çalışmaları yenilenmiştir.

2006-2009 yıllarında tapınağın doğu ön yüzünde ve güney uzun yüzünde çalışmalara devam edilirken, 2010 yılında tapınağın uzunluğunu belirlemek için çalışmalar sadece güneybatı alanda yoğunlaştırılmış ve tapınağın 116.23 m. uzunluğa sahip olduğu tespit edilmiştir².

2011 yılı çalışmaları tapınağın batı tarafında kuzeye doğru devam ettirilmiştir. Batı yönünde kazıya 28-31 E açmalarından başlanmış ve kuzeye doğru 27-31 G açmalarının bir bölümüne kadar devam edilmiştir (Çizim: 1). 2010 yılı çalışmalarında kazının son günlerine doğru tapınakla farklı işçilik gösteren duvar kalıntılarıyla karşılaşmıştık. 2011 yılında bu alanda devam eden çalışmalarda, bu yapının geç dönemde tapınağın güneybatı kısmına eklendiği anlaşılmıştır (Çizim: 2). Duvar işçiliği, kullanılan moloz taşlar ve devşirme malzemeler bu düşüncemizi desteklemektedir. 2011 yılı çalışmalarının sona ermesi

*Yrd.Doç.Dr. Nurettin KOÇHAN, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü 25240 Erzurum/ TÜRKİYE.

Yrd. Doç. Dr. Korkmaz MERAL, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü 25240 Erzurum/ TÜRKİYE.

¹ Başkanlığımızdaki kazıya Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden Yrd. Doç. Dr. Korkmaz Meral, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeofizik Mühendisliği Bölümü'nden Yrd. Doç. Dr. Çağrı Çaylak, Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden Arş. Gör. Ahmet Cüneydi Has, Erzurum Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü'nden yüksek lisans öğrencileri, Ahmet Tercanlioğlu, Elif Yavuz, Semra Karabıyık, Yaşar Arlı ve Ayşe Yıldırım ile Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji Bölümü öğrencileri katılmıştır. Kazı çalışmalarına izin veren ve maddi yönden destekleyen Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne; destekleyen, Erdek Belediye Başkanlığına, Balıkesir Valiliği İl Özel İdaresine, Erdek Kaymaklığı'na, Bakanlık temsilcisi Dr. Ertan Küçükkefe'ye ve kazı ekibine teşekkür ederim.

² N. Koçhan, "The Temple of Hadrian at Cyzicus in The Light of Excavations" *Cyzique, une cité majeure et méconnue de la Propontide antique*, Paul Verlaine Université, Colloque 3 et 4 Mars 2011 Metz-Fransa: N. Koçhan, K. Meral, "Kyzikos 2010" 33. Kazı Sonuçları Toplantısı (Baskıda).

nedeniyle yapının kuzey ve doğu kısmı tam olarak ortaya çıkarılamamış, bu nedenle plan ve işlevi de kesin olarak tespit edilememiştir. Batıya yönelik bu yapının 1.30 m. eninde, alttan üste doğru kademeli olarak daralan batı dış duvarı (Resim: 2) üzerinde yer alan kapı 2.00 m. genişliğindedir (Çizim 2; Resim: 3). Kapıdan girildiğinde kuzey-güney yönünde uzanan, kuzey taraftaki derinliği 5.25 m. olan ön odaya, buradan 2.40 m. genişliğinde ikinci kapı ile olasılıkla ana odaya ulaşılmaktadır. Bu odanın kuzey duvarı belirlenmesine karşın, tapınağın krepis basamakları üzerinde yer aldığını düşündüğümüz güney duvarı tamamen tahribata uğramış olduğundan belirlenememiştir. Ana odanın kapısından doğuya doğru 4.20 m. ilerlememize rağmen kazılan alanın dışında kaldığından doğu duvarı bulunamamıştır.

F.W. Hasluck 1910 yılında yayınlanan *Cyzicus* kitabında, Bizans Döneminde tapınağın kilise olarak kullanılmış olabileceğini belirtmektedir³. Cyril Mango, Anastasius Sinaita'ya atfen bir kiliseden söz etmekte⁴ ayrıca I. Leon Döneminde (M.S. 457-474) bir tapınağın Bakire Meryem'e adanmış bir kiliseye dönüştürüldüğünü yazmaktadır⁵. Buradan Kyzikos'ta bulunan bir tapınağın kiliseye çevrildiği anlaşıyor. Ancak belirtilen yapının Hadrianus Tapınağı olduğu söylenemez. Çok anıtsal olan bu yapı kiliseye çevrilmiş olsaydı, 15. yüzyılda tapınağı gören Cyriacus bunu mutlaka belirtirdi. Ancak Hadrianus Tapınağının güneybatı köşesine eklenen yapı, ya Cyriacus'tan sonra yapıldı, ya da küçük olması nedeniyle Cyriacus'un dikkatini çekmedi. Bu yapının giriş odası ve ana odanın ortaya çıkarılan kısmı, Yunanistan'ın Ligourio kentinde⁶ M.S. 1080'de, Mistra kentinde⁷ M.S. 1428'de ve Bulgaristan'ın Preslav kentinde⁸ M.S. erken 10. yüzyılda inşa edilen kiliselerin girişi (atrium) ile büyük benzerlik göstermektedir. Buna göre tapınağın kiliseye dönüştürülmediğini, ancak yıkılan batı kısmına küçük bir kilise yapılmış olduğunu söyleyebiliriz. Fakat bugün için bunu kesin ortaya koyabilecek buluntu henüz bulunmuş değil. Önümüzdeki kazı dönemlerinde çıkacak buluntuların yapının işlevini belirlememize yardımcı olacağını umuyoruz

2011 yılında, tapınağın güneybatısında 2010 yılında tespit ettiğimiz duvar kalıntılarının işlevini belirlemek için 3x3 m. ölçülerinde sondaj çalışması yaptık (Çizim 1; Resim 5). Tapınağın merdiven basamaklarından 7.50 metre güneyde dört basamak ortaya çıkarıldı. Kesin olmamakla birlikte tapınak alanının deniz seviyesine doğru olan eğimi dikkate alındığında, bunların Kyzikos Hadrianus Tapınağı'nın güney uzun tarafında bir teras düzenlemesi veya tapınak alanına çıkışı sağlayan basamaklar olabileceği düşünülmektedir. Bu alanın işlevinin tam olarak belirlenebilmesi; alanda biriken moloz taşların kaldırılması ve yeni bir düzenlemenin yapılmasıyla mümkün olacaktır. Şimdilik çalışma alanına giriş yapabildiğimiz tek yer olduğu için burada kazı yapılamamaktadır.

Tapınağın güneydoğu köşesinin tam olarak belirlenmesine yönelik yapılan sondaj çalışmasında ise güney taraftaki mermer zemin döşemesinin devamı ortaya çıkarıldı. Ayrıca basamakların mermerle kaplandığını gösteren uygulamanın bir bölümü tespit edildi. Burada bir adet I. Constantius'a ait sikke bulundu (MS 305/6). Alanda biriken moloz taşları kaldırıp tapınağa ait büyük boyutlu parçaları kazı alanının kenarına aldıktan sonra, boydan boya

³ F.W. Hasluck, *Cyzicus* (1910) 188.

⁴ C. Mango, *Bizans Yeni Roma İmparatorluğu* (Çev. G. Ç. Güven İstanbul 2008) 205 Dn. 31.

⁵ Mango, Age. 217.

⁶ R. Krautheimer, *Early Christian and Byzantine Architecture* (London 1986) 392 Abb.354c.

⁷ Krautheimer, age. 428 Abb.386.

⁸ Krautheimer, age. 369 Abb.327a.

zemin ve merdiven basamaklarının tamamen ortaya çıkarılması mümkün olacaktır.

Bu dönem çalışmaları sırasında daha önceki kazı dönemlerinde tapınağın güney uzun kenarında olduğu gibi⁹, batı tarafında da önceki yıllarda çıkan örneklerle yaklaşık aynı boyutlarda *pithos*lar bulunmuştur. Bunların içleri tamamen toprak ve taş parçalarıyla dolu olup, depremler sonucu yıkılan tapınağın bölümlerinin ve üstteki dolgunun baskısı ile onarılamayacak derecede parçalanmış oldukları görülmüştür. Hemen hemen her kazı Döneminde karşılaştığımız *pithos*lar, olasılıkla Ortaçağ'da bu alanın depolama amacıyla kullanıldığını ortaya koymaktadır.

2011 yılı çalışmalarında da aşınmış ve çok küçük parçalara bölünmüş üst yapıya ait mimarî bezeme parçalarının yanı sıra frize işlenmiş çok sayıda insan (Resim: 8-10) figürünün uzuvlarına ait parçalar da ele geçirilmiştir. Özellikle daha önceki kazı dönemlerinde tapınağın doğu tarafında ele geçirilen örneklerde olduğu gibi, sütun tamburuna ait tamamlanmamış parçaların bulunması (Resim: 6) sütun yivlerinin yapılışı konusunda bilgi vermesi açısından önemlidir. Ayrıca geç dönemde yapıya eklendiğini düşündüğümüz bölümün içinde 120 cm. yüksekliğinde, 130 cm. genişliğinde sadece akantus yapraklarının korunduğu Korinth sütun başlığına ait parça ele geçirilmiştir (Resim: 7). Oldukça kaliteli bir işçiliğe sahip olan başlığın üzerindeki izlerden boyalı olduğu anlaşılmaktadır. Kazı çalışmaları sırasında çıkarılan üst yapıya ait mimarî parçaların 15. yüzyıldan beri büyük oranda zarar gördüğü, daha önce olduğu gibi bu kazı Döneminde de tespit edilmiştir. Bunda alanın uzun yıllar kireç ocağı olarak kullanılmasının etkisi fazladır.

Kazının sonunda çalışma alanı temizlendi, çizimleri yapıldı ve fotoğrafları çekildi. Kazı bitiminde Kyzikos Hadrianus Tapınağı'nda ele geçirilen 11 parça envanterlik eserden 2 adedi büyük boyutlu olması ve daha sonraki yıllarda yapılması düşünülen restorasyon çalışmalarında kullanılmak üzere tapınak alanında bırakılmış, 9 adedi ise Bandırma Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir. Yine tapınak alanından çıkarılan 3 adet taşınmaz ve 17 adet taşınır etütlük eser de müze görevlilerine teslim edilmiştir.

2011 yılı kazı çalışmalarında, tapınak alanında daha önce başlattığımız çalı ve ağaç temizliğine devam edildi (Resim: 1-4). Çünkü kazı döneminde alanın sınırlarını belirlemek için yaptığımız çalışmalar sırasında yoğun çalı tabakası nedeniyle sıkıntılar yaşanmaktaydı. Ağaç ve çalıların temizlenme çalışmalarının tamamlanması sonrası sınırlarını belirlediğimiz alanın koruma amaçlı olarak tel örgü içine alınması da kolaylaşacaktır. Bu çalışmalar tamamlandığında Hadrian Tapınağının hem mevcut görseiliği ön plana çıkacak hem de gelen ziyaretçilere daha gezilebilir alan sunulmuş olacaktır.

Nekropol Alanı Arkeojeofizik Araştırmaları

Hadrianus Tapınağı'nda kazı çalışmalarının sürdürülmesinin yanı sıra kentin batısında bulunan Nekropol'de de Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeofizik Mühendisliği Bölümü'nden Yrd. Doç. Dr. Çağrı Çaylak'ın başkanlığında bir ekip arkeojeofizik çalışmaları yapmıştır. Kyzikos antik kentinin batı Nekropol alanında yapılan arkeojeofizik çalışmada, manyetik yöntem uygulanarak yer altındaki mezarların belirlenmesine çalışılmıştır.

Çalışma sahasından manyetik verilerin elde edilmesi: Çalışma alanında kaba

⁹ A. Yaylalı-V. Özkaya, "1994 Kyzikos Arkeolojik Kazısı", *XVII. Kazı Sonuçları Toplantısı II* (1995) 313; N. Koçhan, K. Meral, H. Motor, A. C. Has, "Kyzikos 2009" 32. *Kazı Sonuçları Toplantısı I*. Cilt, 188, Resim 1.

manyetik ölçüler alınmış ve detaylı manyetik ölçüm yapılması için çalışma alanı olarak 40x60 m. boyutlarında, 2400 m² 'lik alan belirlenmiştir. Yer altındaki olası arkeolojik yapı da göz önüne alınarak, profillerin aralıkları 0.5 m, her bir profil üzerindeki ölçüm noktası aralıkları yine 0.5 metre olarak alınmıştır. Toplam 9.840 adet ölçü değeri elde edilmiştir.

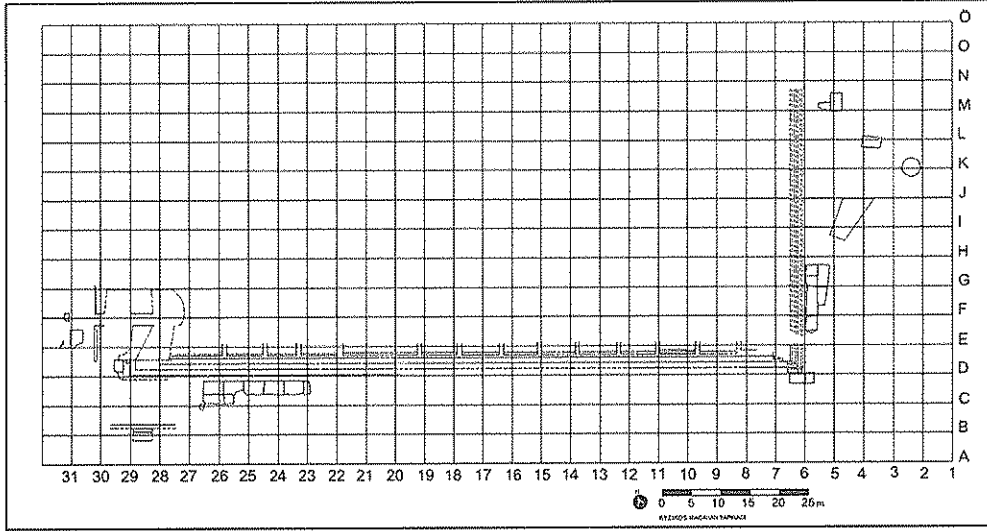
Veri analizi: Çalışma alanının kutba indirgenmiş manyetik anomalilerine analitik sinyal yöntemi uygulanmıştır.

Bulgular: Manyetik prospeksiyon ve yorumlama çalışmalarında, çalışma sahasından alınan manyetik verilerin haritalanması, verilerin değerlendirilmesi ve yorumlanabilmesi için veri işlem teknikleri uygulanmıştır. Araziden toplanan manyetik ölçüm değerlerini genel olarak görebilmek için bunlar öncelikle manyetik anomali haritaları hâline dönüştürülmüş ve 40 x 60 metre boyutlarında, 2400 m² lik alandan alınan manyetik ölçümler anomali haritasında gösterilmiştir.

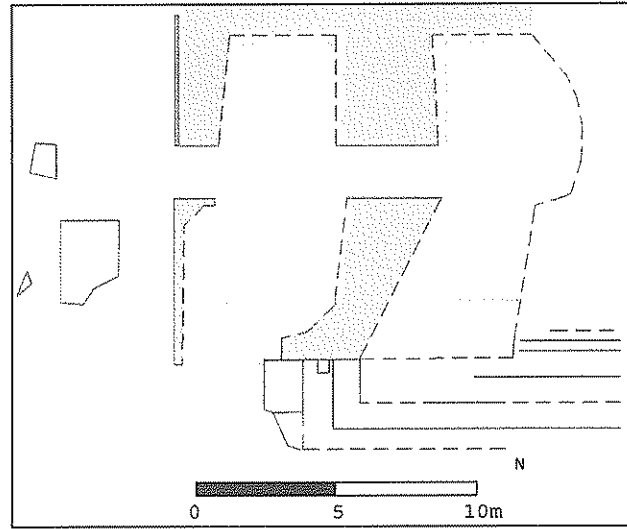
Nekropol alanında manyetik anomaliye neden olan yapıların konumlarının ve sınırlarının belirlenmesi için kutba indirgenmiş veriye, analitik sinyal tekniği uygulanmıştır. Analitik sinyal uygulanmış manyetik anomali haritası incelendiğinde 1, 2, 3 ve 4 No.lu bölgeye odaklanılmış, bu bölgelerin yeraltı yapı kalıntılarını temsil edebileceği düşünülmüştür. Ayrıca, bu dört bölge için 3B manyetik anomali kabartma haritaları çizilmiştir (Çizim: 3- 4)

Sonuç olarak Kyzikos antik kentinin nekropol alanında manyetik ölçümler yapılmıştır. Çalışmanın veri işlem aşamasında ise anomali haritası hâline getirilen manyetik ölçümlerin görüntülerinin iyileştirilmesi ve anomalilerin belirgin hâle getirilmesi amacıyla kutba indirgenme ve analitik sinyal işlemleri uygulanmıştır. Analitik sinyal uygulanmış manyetik anomali haritaları ve manyetik anomalilerin 3B kabartma haritaları incelendiğinde, 1., 2., 3. ve 4. bölgede yüksek manyetik değerli anomaliler gözlenmiştir. Bu bölgelerde arkeolojik yapı kalıntılarının tahmini yerleri ve sınırları kolaylıkla gözlenebilmektedir.

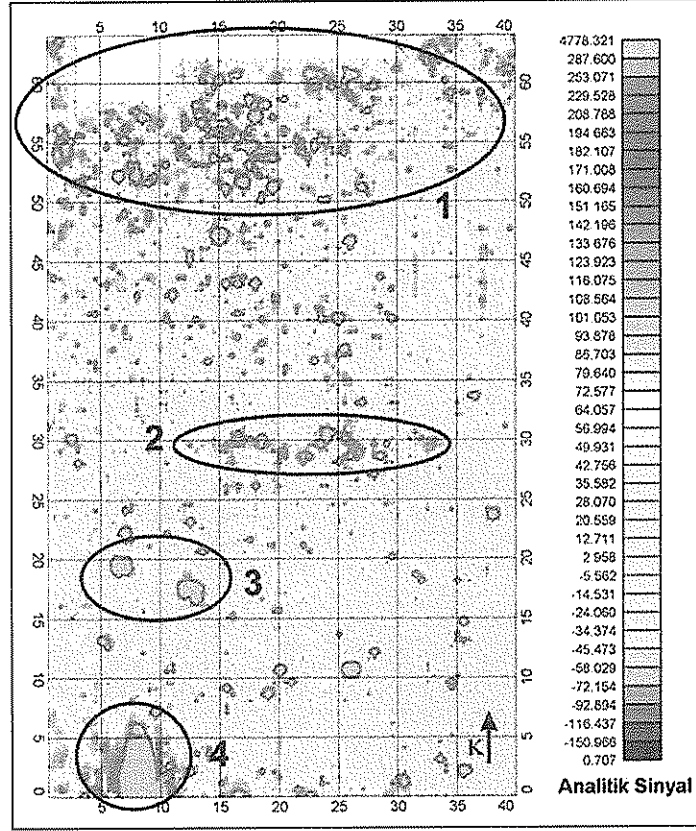
Çalışmanın ikinci aşamasında, bu belirtilerin olduğu bölgelerde elektrik tomografi yöntemi uygulanacaktır. Elektrik tomografi yöntemiyle arkeolojik yapıların yeri ve derinliği, iki ve üç boyutlu modellerle ortaya çıkarılacaktır.

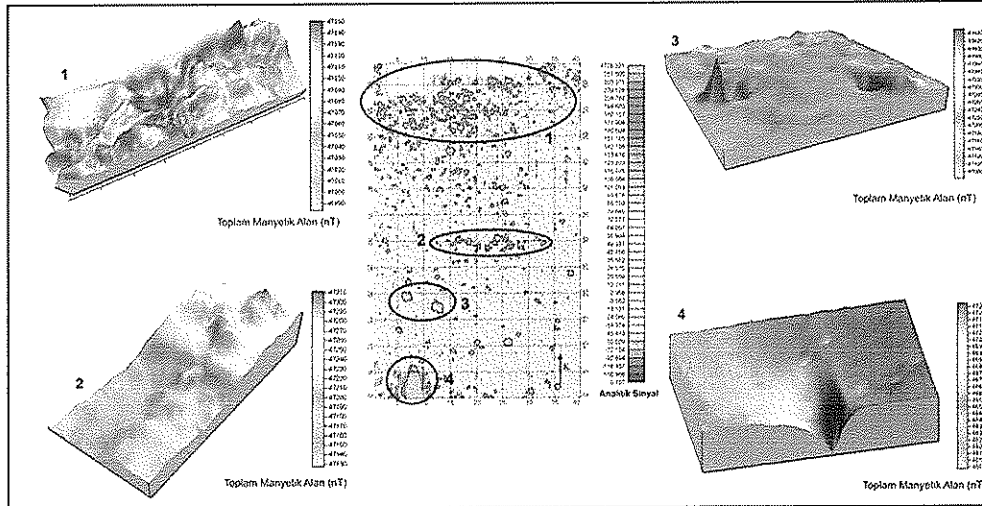
Çizim:1

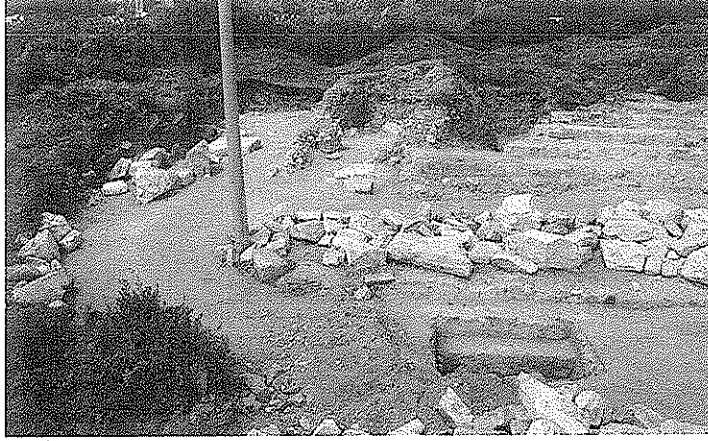
Çizim:2

Çizim:3

Çizim:4

Resim: 1

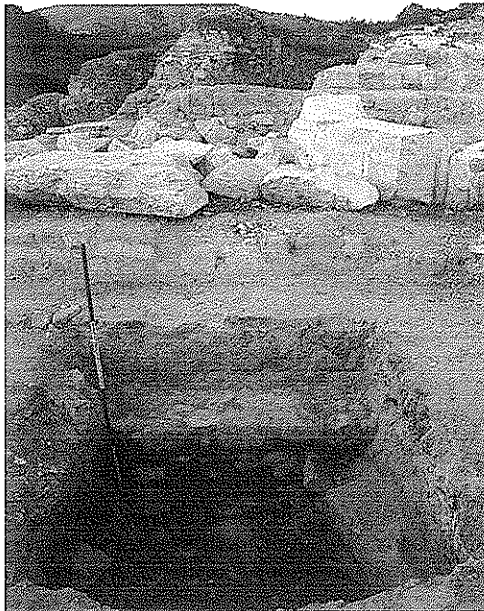
Resim: 2

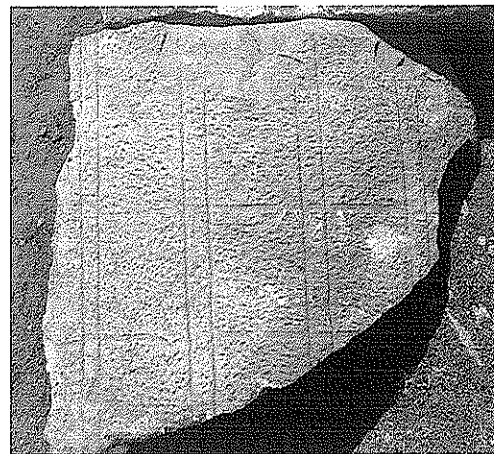
Resim: 3

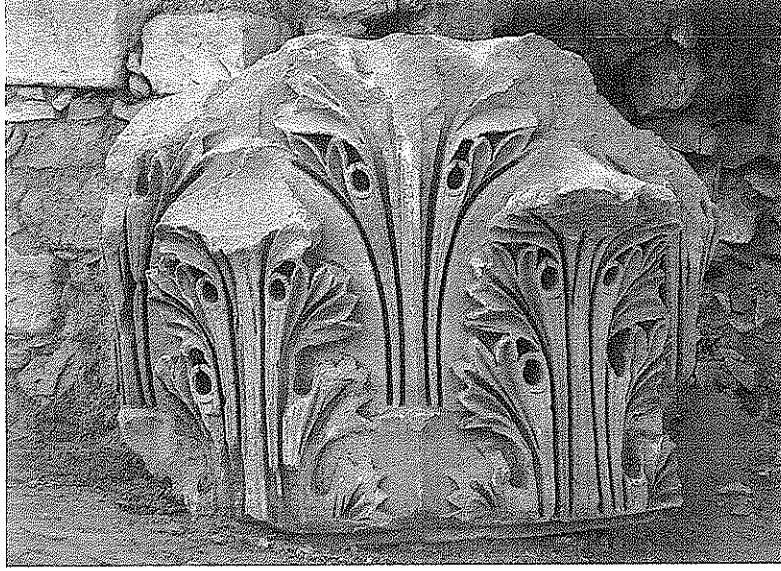
Resim: 4

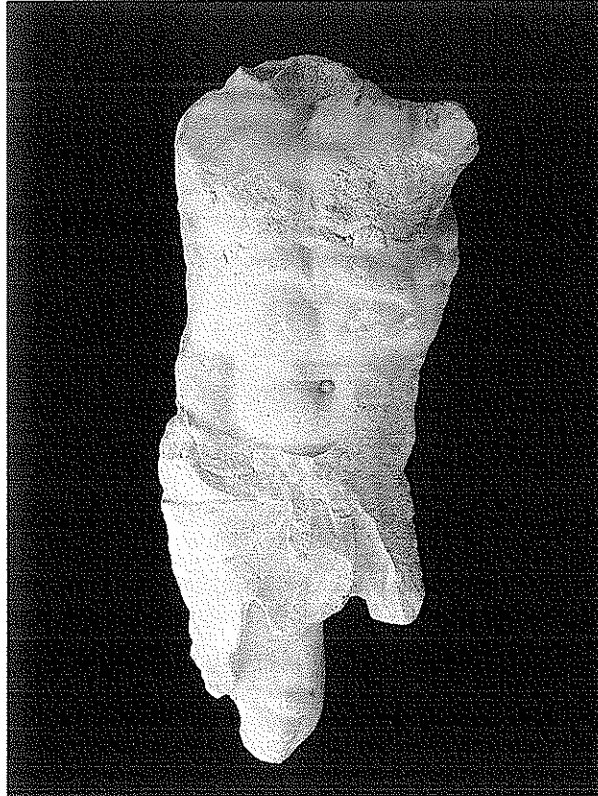
Resim: 5

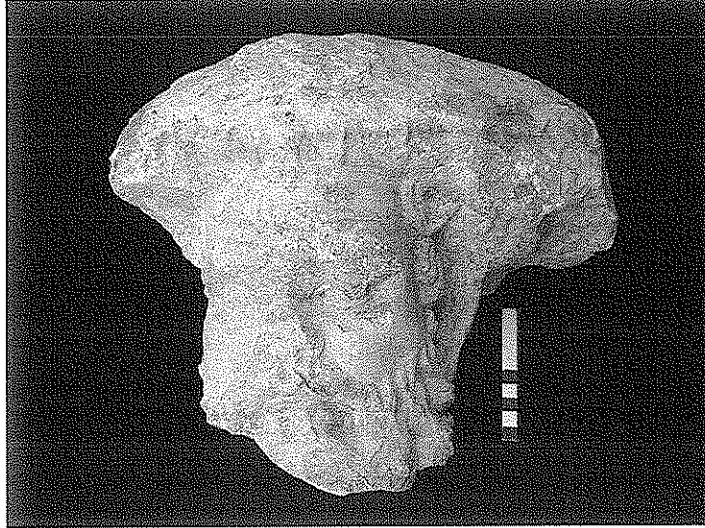
Resim: 6

Resim: 7

Resim: 8

Resim: 9

Resim: 10